

Серафима Черевко, Олександр Кастріца,
студенти II курсу
факультету історії, педагогіки та психології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

САМОТНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ДО ПІЗНАННЯ ВЛАСНОГО «Я»

Постановка проблеми. Стаття присвячена темі самотності, яка постає складним та універсальним феноменом людського існування. Автори проводять комплексний аналіз концепцій самотності, керуючись філософським та літературним баченням, орієнтуючись на погляди таких філософів, як Блез Паскаль, Артур Шопенгауер та Фрідріх Ніцше, залучаючи при цьому думки представників як філософської, так літературної спільноти в цілому. У рамках статті розглядаються витoki та природа самотності, враховуючи її різноманітні прояви в сучасному суспільстві. Здійснюється аналіз впливу культурних, соціальних та технологічних змін на динаміку виникнення та розвитку самотності у сучасному світі. Зокрема, осмислюється питання того, чи може самотність відігравати позитивну роль у розвитку інтелектуальної та творчої активності.

Стан дослідження. Дослідження проблеми самотності та її природи було цікаве з давніх давен, чи не вперше в історії світової думки цього питання торкнувся Аристотель, але більш повно воно розкривається з виникненням некласичного типу філософування, яке торкається тем, що сутнісно близькі людині та ситуації її існування. В цьому ракурсі, не можна оминати увагою таких адептів світової філософської думки як Б. Паскаль, А. Шопенгауер, С. К'єркегор, і, звичайно, Фрідріх Ніцше – самотність якого не лише характерна його творчому генію, але й самій особистості мислителя, будучи його духовно перманентним станом; представники філософії екзистенціалізму (Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Гайдеггер) в цілому роблять самотність чи не однією з наскрізних тем філософування. Близькою ця тема була також одному з найвідоміших представників української філософської думки «українському Сократу» Г. Сковороді і цілій плеяді українських мислителів та поетів – Лесі Українці, Т. Шевченку, І. Франку, М. Хвильовому, І. Чендею, І. Яцканину. До теми самотності як такої звертались і світові літературні діячі – І.В. Гете, Дж. Байрон, Г.Г. Маркес, Ф. Кафка. Сьогодні проблема самотності як ніколи набуває своєї актуальності, бо цифровізація та технологізація безпосередньо впливають не лише на життєдіяльність та соціальний добробут людини, але і збільшують потенціал самотності у суспільстві, що певною мірою відображається у зростанні соціальної ізоляваності сучасного індивіда і розгляд цих питань знаходимо у З. Баумана, Л. Свендсена, К. Веста, Ш.

Теркла, у вітчизняній філософській думці цю проблематику розглядають Н. Хамітов, певною мірою Т. Лютий, Л. Фльорко, А. Дахній, А. Кулик, В. Малахов.

Мета статті. Мета даної статті полягає в ретельному дослідженні феномену самотності як важливого та неоднозначного аспекту людського існування; спрямована на розгляд концепцій самотності в контексті філософських та літературних праць видатних мислителів як минулого, так і сьогодення; розкритті різноманітних аспектів самотності, від її культурних та історичних коренів до сучасних форм виявлення в індивідуальному та колективному досвіді. Стаття прагне висвітлити те, як самотність сприймається та інтерпретується філософами та літераторами через призму їхніх творчих робіт, та як ці концепції можуть впливати на наше розуміння цього явища. Додатково, стаття ставить перед собою завдання розглядати внутрішні та зовнішні аспекти самотності.

Виклад основного матеріалу. Що таке Самотність? Доволі складне питання, зрештою, як і все, що стосується людини та її існування. Питання самотності хвилювало людей з давніх давен, часто набуваючи негативного забарвлення, осідаючи у закутках свідомості у словосполучення «страх самотності», тобто сприймалось як загроза, незручність, яких треба уникати. Але, крім типово негативної конотації, воно містить і конструктивну складову, бо часто абстрагування від суспільства, від Інших є тією панацеєю, яка так потрібна для духовного здоров'я. Самотність – це не завжди покинутість та закинутість, це ще й невичерпна можливість розвитку й відчуття спокою при перебуванні наодинці із власним «я» і розуміння того, ким ти є у власному житті; це усвідомлення власної значущості і здатності бути творцем власного життя. Цей стан доволі часто є спонукою до пізнання самого себе, до того, що нас оточує, а також більш чіткого усвідомлення власної цінності, своєї індивідуальності, незважаючи на те, що у величезному всесвіті ми є піщинками буття. Екзистенціальна відокремленість від світової спільноти може стати провідною на шляху до знань людини про саму себе [1].

На практиці, найчастіше за все, валова частина людей вбачає в цьому понятті дещо деструктивне, те, що руйнує людину маленькими частинками, не лишаючи нічого, знищуючи так, ніби всепоглинаючий вогонь пройшовся повз завітаний ліс. Самотність може вбивати не лише із середини, позбавляючи людину самоусвідомлення, поваги до себе та оточуючих, емпатії як здатності глибоко співпереживати почуттям та емоціям інших. Всеосяжне відчуття самоти може завдати непоправної шкоди і при тому антагоністом власного «я» виступає сама ж людина. Якщо вживати слово «самота», то це поняття, зазвичай, трактується як трагічний стан в людському бутті при повній відокремленості від оточення. Інколи поняття «самотності» та «самоти» ототожнюють, але в дійсності є резон їх розрізняти. Самота – те, що часто має негативне забарвлення і несе нещастя,

а значить постає деструктивним елементом людської екзистенції. У філософському енциклопедичному словнику знаходимо таке: «Самотність – екзистенційна ситуація людського буття, у межах якої відбувається зовнішнє чи внутрішнє відокремлення людей». В цьому розумінні самотність виступає наслідком постійних зіткнень комунікації людини як особи унікальної, виняткової та надзвичайної в усіх її проявах [2], і, на нашу думку, це відокремлення не завжди має негативне забарвлення, оскільки, щоб остаточно не втратити себе в натовпі чи в павутині різних комунікативних та соціальних зв'язків, індивід повинен дистанціюватись, осмислити себе і своє місце у світі, щоб мати змогу знову повернутись у світ, не втрачаючи, а навпаки, збагачуючи світ собою.

Якщо розглядати самотність у літературі, то незліченна кількість авторів були занурені у світ осмислення цього явища. Наприклад, німецький поет і драматург Йоганн Вольфганг фон Гете, у своїй вічно актуальній праці «Фауст», змальовує нам явище самотності в образах Фауста та Мефістофеля. Образ Фауста у творі постає мислительним, що створює ґрунт до породження внутрішньої самотності. Фауст відкидає ідеал пізнання, замінивши його водночас ідеалом життя, він перебуває в стані активного пошуку істини за межами власного Я. Він переповнений внутрішньою та вічною самотністю через розділення чоловічого та жіночого начал в людському бутті. В трагедії ми спостерігаємо закономірність, що Фаусту потрібен Мефістофель, а останньому, насамперед, потрібен Фауст. Для Мефістофеля, той постає посередником між ним та Богом, вірним супутником. Але в творі, Мефістофель так і не подолав самотність, що прослідковувалась протягом усієї трагедії, він не зміг переступити через свою нелюдську і всепоглинаючу гординю та іронію [3].

Одним із провідних творів ХХ століття, який багатовимірно розглядає проблему усамітнення є «Сто років самотності» Габріеля Гарсія Маркеса. У романі колумбійського митця, самотність стає не лише темою, але й важливим мотивом, що пронизує усе оповідання. Цей епічний твір створює багатовимірний світ, де герої взаємодіють зі своєю самотністю на різних рівнях. Головний елемент самотності в романі виявляється у відокремленні членів родини. Хоча рід Буендіа мешкає в місті Макондо, яке з часом стає великою ізольованою областю, кожен член сім'ї проймається власною самотністю. Ця усамітненість не тільки фізична, але й емоційна, що робить кожного героя внутрішньо самотнім. Другий рівень самотності простежується у темі непорозуміння та неможливості з'єднати долі персонажів. Герої часто живуть у своєму власному світі, без змоги взаємної комунікації чи розуміння один одного. Це не взаєморозуміння стає джерелом їхньої душевної самотності та печалі. З іншого боку, самотність у романі може бути розглянута і як наслідок історичних подій та непостійності життя. Герої стикаються з численними труднощами,

втратами та зрадами, що робить їхні долі важкими та наповненими самотністю. Самотність у «Сто років самотності» Габріеля Гарсія Маркеса виступає як багатогранний мотив, що додає глибину та складність твору. Через призму самотності автор розглядає не лише внутрішній світ окремих героїв, але і сутність людських відносин, невизначеності життя та важливості знаходження спільного зв'язку в умовах ізоляції [4].

Звичайно, стани самотності у кожного викликані власною ситуативністю та сприйняттям. І якщо література дає нам розуміння самотності через активне продукування художніх образів, втіленням яких є герой чи герої розповіді, які впливають на читача, насамперед, на емоційно-образному, чуттєвому рівні, то філософія намагається розібратись в причинах цього стану на раціональних засадах, показуючи небезпечну безодню та пітьму, з однієї сторони, та зцілюючу складову, яка є навіть необхідною для того, щоб мати змогу осмислити себе. Ще в період античності Аристотель зауважив, що усамітнення як явище не може бути тільки негативним чи позитивним, бо «людина поза суспільством або Бог, або звір», тому самотність важлива як фактор, який дозволяє зібратись воєдино з думками, відчутти гармонію зі світом, але при умові, що вона не буде затяжною, без-мірною, де людина втратить себе. Звідси, як певний відгук, але з позиції століття ХХ запитування М. Гайдеггера: «Що таке... самотність, в якій людина завжди буде ставати наче єдиною?» Знову ж таки, наголос на стані самотності як стані збиральному (*созидательном*), а значить конструктивному. Таке ж розуміння стану самотності знаходимо й в українського мислителя Григорія Сковороди, який в усамітненні вбачав лише конструктивний момент, що призводить до гармонії із самим собою. Стан самотності є одним з ключових мотивів його творчості. Сковорода розглядав усамітнення як необхідний елемент внутрішнього дослідження і самопізнання. Він вірив, що лише усамітнений індивід може звернутися до власної душі і відкрити глибокі таємниці внутрішнього світу. У самотності людина має можливість відсіяти зовнішні впливи і зосередитися на внутрішній реальності. Для Сковороди, усамітнення було не просто відокремленням від оточуючого світу, але і засобом досягнення внутрішнього благополуччя та мудрості. Він переконував, що усамітнений час може стати часом духовного зростання, сприяти розвитку внутрішнього потенціалу і забезпечити глибший зв'язок із собою та природою. Звідси, усамітнення не просто стан відокремлення, але й важливий етап духовного розвитку. Цей мотив в його творчості спонукає до внутрішнього самовивчення та глибшого розуміння життя. В житті видатного українського філософа, самотність постає відкритою, всі його знають як самітника-мандрівника, що постійно перебуває в безперервному русі. Його мотив самотності постає внутрішнім духовним началом людського буття та є тим сполучним мостом, який поєднує екзистенціальний та есенційний підходи. Варто сказати про те, що Сковорода розглядає самотність як

«перевалочний пункт» на шляху до справжнього людського спілкування. Тобто, усамітнення для нього лише тимчасове явище на шляху до дійсного спілкування, так, ніби дане явище у Сквороди це стан «сплячки», але тільки він їм сповна насолоджується до періоду комунікаційного задоволення [1].

Слід зауважити, що осмислення ситуації самотності як такої у філософському європейському дискурсі чітко проявляється в період Нового часу, де людина раптом починає відчувати себе самотньою у нескінченно-безмежному світі. Видатний філософ Нового часу Блез Паскаль був одним з перших, хто підняв тему самотності з глибин людського буття.

Спробуємо розглянути причини цієї самотності. Паскаль був відомий своєю великою обдарованістю в математиці та філософії, але його глибока релігійна рефлексія відокремлювала його від багатьох його сучасників. Його твір «Думки» свідчить про внутрішній пошук і важливість віри. Саме ця релігійна глибина часто робила його ізольованим, оскільки не кожен міг розділити його погляди або зрозуміти глибокі релігійні сумніви. Самотність Паскаля стала для нього не тільки внутрішньою, але і деяким чином рефлексивно-внутрішньою. У цій самотності він відкривав глибокі істини та парадокси, які його притягували та відштовхували одночасно. Його роботи стали своєрідним перетином математики, філософії та релігії, віддзеркалюючи самотній пошук сенсу у складних аспектах людського існування.

Самотність Блеза Паскаля була не лише відокремленням від суспільства, але й плідним ґрунтом для його глибоких роздумів та вагомим внеску у різні галузі знань. Його ізольованість слугувала джерелом надзвичайних творчих напрацювань, що залишаються актуальними і вдосконаленими й сьогодні [5]. Паскаль наголошує на тому, що сумніви породжують самотність. На його думку, сумніви можуть вивести людину зі стану безумовної віри, тому «...жити... у сумніві та не шукати виходу з нього – просто недоброросовісно. Якщо при цьому людина заспокоєна та задоволена і ще хвалиться цим, то вона схожа не на людину, а на якусь дику істоту» і це певною мірою свідчить про те, що повне занурення в сумніви позбавляє людину сумніву як такого, а сумнів, як відомо, є провідним на шляху до самостановлення та самодостатності особистості. За Паскалем, самотність людини у величі світу закінчується тільки з настанням фізичної смерті. Французький філософ бачить людину зовсім крихітним створінням в громіздкому всесвіті величезних потреб і надбань, «з усіх сторін я бачу самі безконечності і серед всього цього, я схожий на маленьку піщинку, що існує одну мить, а тому зникає без вороття» [1]. При тому за спостереженням, він і сам «активна» усамітнена у власному світі особистість, його наддивовижу лякає те несамовите почуття самотності зірки в галактичному просторі. Звісно, поряд з ним є ще понад 300 млрд зір, що

світять тільки для себе і є недосяжними через відстань, а значить водночас прирікають його на самотність.

Ще одним яскравим представником-самітником є німецький філософ-ірраціоналіст Артур Шопенгауер. У його розумінні, людина вже при народженні була створена для самотності, тобто її безмежна і безупинна потреба у волі призводить до такого стану як відчуженість. Мислитель розглядав самотність як необхідну складову життєвого шляху, який визначається волею до життя. Згідно з його філософією, воля є невловимим принципом, що пронизує всю реальність, і вона виявляється у найглибшому прагненні до існування, але воля – це завжди відусоблення від інших волей, а значить самотність – це її ноша та одвічний супутник.

Самотність у Шопенгауера – це не лише відокремлення від інших, але і особлива форма духовного самовдосконалення. Він стверджував, що лише усвідомлення внутрішнього «я» може привести до відчуття глибокого задоволення від існування. Така самотність стає засобом пізнання власного внутрішнього світу та виявлення сенсу існування. Волю до життя, за Шопенгауером, важко задовольнити зовнішніми чинниками (тобто – це не лише про зовнішні прояви та здобутки), і тому багато людей можуть відчувати себе самотніми в оточенні інших. Проте, саме в цьому відчутті самотності може знаходитися ключ до внутрішнього злагодження та гармонії.

У поглядах Шопенгауера, самотність виступає як необхідний етап на шляху до осмислення власної індивідуальності та здійснення волі до життя. Вона не тільки необхідна, але й корисна для духовного розвитку, розкриття внутрішніх потенцій та досягнення глибшого зв'язку зі світом. Але в душі «етики песимізму», мислитель вказує на те, що страждання є невіддільним відчуттям від самої людини, якщо ця людина йде шляхом набуття особистісності та невідчужуваності. У стражданні є нагальна потреба і воно є сенсом людського буття, бо без нього неможливе існування людини. У праці «До вчення про страждання світу» можна зустріти таке: «Якщо найближча та безпосередня мета нашого життя не є страждання, то наше існування являє собою... недоладне та недоцільне явище. Адже безглуздо припустити, що нескінченне страждання, що витікає із сутнісних потреб світу і яким так переповнений світ, було безцільним та чисто випадковим. Хоча кожне окреме нещастя й уявляється виключенням, але нещастя загальне – є правилом»[6]. Філософ наголошує, що дане явище найбільш повно розкриває себе в акті споглядання. В його праці побутує думка про те, що саме в акті споглядання найбільший вияв самотності людини. За ним весь Всесвіт – це світ споглядання самотньої спільноти [1].

Коли ж мова заходить за філософське осмислення самотності, то першим філософом, яскравим представником ірраціоналізму постає Фрідріх Ніцше.

Переходячи до Ніцше, який чомусь визиває асоціації з рідкісним

змієм, що, час від часу, кусає себе за хвіст з ціллю його відкусити, але щоб на його місці з'явився новий (своєрідне «вічне повернення» одних й тих самих старих-нових форм). Хотілося б спочатку сказати про самотність людини як відчуження від власних надлюдських перспектив. Вогник, який час від часу спалахує та гасне.

Самотність пронизувала та супроводжувала все важке життя і творчість Ніцше, додаючи йому той неперевершений відтінок *жало* та *відчуття* людини, яка прихилилась в сирому провулку до холодної стіни, *туги*, ніби щось ние до болю, *радості* відокремленого отримання мудрості і *гіркоти*, при цьому прикриваючись гордими накопиченнями низки робіт як самотній мислитель, мандрівник в стихії власної думки. Осмислюючи літературний здобуток Ніцше, неможливо перш за все не звернути увагу на цю не лише трагічну, але одночасно проникливу постать. Безперечно, його книги своєрідний маніфест самотності, але окрім цього, тут ховається вантаж надзвичайно опікаючо-палючого знання, на основі якого зароджується, в першу чергу, розуміння його як людини та автора, а не лише як теоретика філософії життя, який невтомно та невмолимо веде війну не лише зі світом, але й з самим собою.

Фрідріх Ніцше з гіркотою фіксував контраст між зовнішніми формами вираження культури, мистецтва і внутрішнім світом мислителя, і ця нездатність повноцінно зафіксувати внутрішнє у зовнішньому вираженні постає основним джерелом послаблення особистості сучасної людини. Цей стан ідентифікувався ним як процес вивіреної особистості, проведений до повного без-суб'єктивізму. Відповідно, «великий продуктивний розум», під яким Ніцше розуміє, перш за все самого себе, бо інші до нього не дотягують у силу своїх конформістських та пристосовницьких навичок співіснування, не може довго утримуватися в оточенні суспільства та загалом вживатися в сучасному суспільстві. Можливо причиною цієї «неприжитості» «великого продуктивного розуму» є незгода з несвідомим прийняттям поразки людиною та відсутність реакційності, абсолютно інше розуміння цінностей, які вже впродовж століть надійно засадженні у суспільстві, стали звичними (а значить і знецінились) та відсутність процесів, що так характерні для створення нових людських цінностей, надання неймовірно багатого сенсу тим речам, які цього не потребують та неспроможність людей себе перебороти.

Мабуть, ніхто краще не розповість про себе і свої самотні блукаючі мандрівки як сам Фрідріх Ніцше, занурюючи нас в більш глибоке розуміння людей та власне Я, бо лише той, хто знаходиться сам на сам із собою як сукупністю абсолютно різного, навіть антагоністичного, на межі добра і зла, відкритості та закритості, здоров'я та хвороби, розуму та божевілля, може показати усю безодню відчаю та глибинну тотальність самотності.

Це і намагається привідкрити у своєму «новому слові» для «людини,

якій ще належить народитись» ніцшеанський Заратустра (який за висловом К. Юнга постає альтер-его самого Ніцше), у якого фундаментальним настроєм є іронія над людським родом. Самотність Заратустри як пророка надлюдини є лише відбитком світла космічної самотності самої надлюдини. Ця самотність є результатом трансцендентального процесу та втрати сенсу.

Заратустра наголошував, що залишеність та самотність не те саме, розводячи ці поняття. Власне поняття залишеності передбачає нерішучість особистісну, покинутій людині ніде немає місця, їй небезпечніше бути серед людей, ніж серед тих самих звірів, бо вона озлоблюється, тому людина – це те, що потрібно подолати. Заратустра акцентує увагу на тому, що всі істоти створювали щось вище від себе, а люди хочуть повернути назад цю течію і скоріше ладні повернутися до того звіра, ніж подолати людину. «Надлюдина – це сенс світу. І нехай ваше жадання скаже: хай надлюдина стане сенсом світу!» [8]. Покинута людина, що знаходиться у натовпі тільки-но буде себе відчувати ще більш покинутою, аніж самотньою у самотності. Ніцше вважав, що самотність необрана, а попередньо надіслана і за своєю суттю є невід'ємною від самої людини, притаманною і непоборною. Він пише так: «Я не цураюся близькості людей: саме віддаленість, вічна віддаленість між людиною і людиною заганяє мене в самотність» [9]. Зрештою, за словами мислителя, щоб опинитися у своєму храмі слід навчитися самотності. Самотність – це дорога до самого себе.

На шляху самотності, своєю дорогою до самої себе, людина виступає для самої себе тим, що вже раніше було згадано «розумом та дурнем, єретиком та сектантом», тобто людська здатність впадати в крайнощі, робить її найнебезпечнішим ворогом для самої себе. Місцями стає зрозуміло, що Ніцше сам себе витискає з цього світу, не бажаючи в ньому існувати як одне ціле із суспільством.

Найвищою ціллю як Заратустри, так і самого Ніцше є це щось таємне, і цієї «таємності» (навіть втаємниченістю) є своєрідна «сьома самотність», яку можна зафіксувати в його працях. Сьома самотність відкривається, в першу чергу, щастям з опікаючим смаком та відчуттям впевненості, але водночас і провісником чогось жахливого з відповідною ноткою смаку. Заратустра, який пізнав шість самотностей, на острові підпалює сигнальні вогники для заблукалих моряків, перетворившись в цей самий вогонь, він розуміє чого йому бракує. Дециця самотності, яку він відчував недостатня, аби висловити суть самотності. Ніцше залишається прихильником самотності, розуміючи цю іманентність та невикорінність самотності аж до моторошності, звідси, мабуть, і його загальновідоме «якщо довго дивитись у безодню, то бачиш як безодня вдивляється в тебе». Прагнення філософа виділити риси, які є такими для нього привабливими у цьому стані, певною мірою, мають на меті заповнити цю моторошність кількісними

достоїнствами, тим самим, даючи повноту екзистенціальної діалектики самотності. Діалоги з самим собою, прогулянки наодинці та існування в цьому світі, яке подібне на моно-існування, – саме про це Ніцше казав ,як про неминучі негативні сторони самотності. Проте при примусовому порівнянні себе з іншою, подібною людиною, він схилився до розумової недооцінки самого себе, що, зрештою, повинно було змусити придбати позитивну думку про себе від інших. Фіксує Ніцше і другу особливість самотності, що витікає з природи цього екзистенціалу. Людина не добровільно обирає самотність, а лише впускає її в себе, і самотність переключує всі основи життя, бо «не людей, а людину любить самотній: і якщо та любов до людини накопичується через міру, вона проривається як потік, захоплюючи всяку людину, все рівно – чи то ворога або друга» [1].

Для Ніцше ідеалом існування є «вічна вагітність», яка обтягнута та супроводжується новими задумами, плодами творіння і заради них, він залишається на цій землі. Заратустра пропонує перспективу для самотньої людини, гучним закликанням та заохоченням: «Сьогодні ви ще самотні, ви, живете вдалечині, ви не будете ніколи народом: від вас, які обрали самих себе, має вийти народ обраний і з нього – надлюдина» [8]. Насправді, Ніцше мало говорить про здібності та можливості надлюдини, і про саму надлюдину, бо це не є чимось дивовижним. Виявивши, що надлюдина – це результат волі до влади, і навіть не тільки над світом, а скільки над собою, тому він обмежував її описи.

Хвороба – це ще одне слово до розуміння парадоксальної екзистенціалістики Ніцше, що дала йому можливість написати більшість робіт. Хвороба була необхідною стартовою точкою-стадією для розгортання самотності (хвороба росту творчої особистості), та підлісна хвороба – лиш «віра в хворобу». Хоч з деякою долею сарказму, але все ж Ніцше певною мірою завдячував хворобі, яка дуже сильно вплинула на його життя та обмежила його в питанні військової служби, натомість завдала краху кар'єрі. Попри те, хвороба зміцнила німецького філософа та стала провідною на шляху до покращення екзистенціальної відчутності (чуйності), залишаючись в повній самотності він здобував силу в масштабній напруженій боротьбі на всі фронти, в тандемі хвороби-сили, перетвореною у принцип.

З виходом у 1886 році праці «По ту сторону добра та зла», в листі до Ф. Овербука, Ніцше висловив прохання прочитати книгу від початку до кінця. Після чого пише, надриваючись від внутрішнього крику: «Якщо я би міг довести до тебе в словах своє почуття самотності! Ні серед живих, ні серед мертвих нема у мене нікого, з ким я почував би себе рідним. Неможливо описати, як це страшно, і тільки, то що я зловчився зносити це відчуття і з дитячих років поступово розвивав його в собі, вселяє мені впевненість в тому, що я ще не скінчена людина». Цей момент повністю передає самотність філософа, екзистенціальні нюанси тощо. Ніцше

аналізував свої «меланхолічні» думки, які наближались до нього при усвідомленні «близькості майбутнього» і присутності смерті, яка просто очікує людей. Смерть можна порівняти з великим китом, який просто пливе з відкритим ротом вздовж океану та впевнено поглинає менших осіб.

Йому приносило радість та задоволення констатувати, що смерть проявляється як «єдина достовірність», при тому що вона немає майже ніякої влади над людиною. Віра в особисте безсмертя, для Ніцше, відноситься в категорію найзрозуміліших та найсміливіших думок, що, мабуть, можна вважати за гординю, але разом з цим виступає мотивом створення та реалізацією істини.

Зрештою, все у цьому світі приречене на вічне повернення, бо «все велике повинне бути вічним». Якщо ж спробувати заглибитись у дану ідею, то вічне повернення схоже на вибух силового енергетичного потенціалу, повернення не-буття, а якраз таки навпаки, повернення і складає буття тією мірою, якою воно стверджує становлення. Вічне повернення – це подвійне утвердження, яке спонукає до повторення того, що вже утверджувалося і веде до становлення та вічної активності. У розумінні Ніцше, смерть завжди природна та свідома, а значить мимовільна та осмислена. Смерть не здатна без наявності розуму, сприйняти себе саму як самогубство природи, як таку, що є поза-усвідомленням та поза-розумом людини, але це питання незрозуміле сучасникам, бо воно розраховане на мораль майбутнього, надлюдину, відповідає очікуванням Ніцше і тих, хто з ним згодний та розділяє його думки. Лише смертельна загроза може стати причиною переоцінки цінностей, каталізатором виконання якихось справ та не відкладання речей на потім. Навіть сам Заратустра був впевнений в своєму житті та своїй смерті, яка неминуча. Ніцше розумів, що існує у світі протиріч, і це знання породжує його самотність, яка давно вже обрала його і яку він впустив у своє існування. Нікого йому зустріти не дано, тому що є ще багато аналогічних доріг, а натопт, який, на думку деяких людей, може розворушити людину, у результаті лишень підливає масло у вогонь, даючи хороше підґрунтя та можливість для створення нових цінностей, зайвий привід для зневаження прижитого, що тільки збільшує коло самотності.

Самотність дуже komponувала непростому життю Фрідріха Ніцше, з неї він витягував силу та внутрішній вогонь, віддаючи тони знань. Його можна назвати «людиною оркестром», але водночас він тендітна скрипка та великий з низьким звуком контрабас, ба навіть диригент, який керує оркестром, з розумінням того, що, рано чи пізно, він має закінчитися, але не лякається цього.

Висновок. Осмислено поняття «самотність», його мінливі відтінки та прояви у літературних та філософських конотаціях, зокрема, особлива увага приділена висвітленню цієї теми через вплив на життя та творчість Фрідріха Ніцше, постать якого, мабуть, є еквівалентом цього стану. Самотність пронизувала життя філософа, постійно штовхаючи його подальше

від натовпу, від людини в її наймерзенніших проявах, але натомість саме самотність стала тим джерелом знань, з якого пригощав Ніцше, бажаючих пити ці знання, хоча води ці з ноткою гіркоти та несуть відчуженість та відокремленість.

Аналізуючи стан самотності, ми виявили, не лише деструктивну, руйнівну компоненту, яка зазвичай впадає у вічі, але відмітили та зосередились на конструктивній складовій цього стану, зокрема, важливою у цьому плані була праця «Філософія самотності» Ларса Свендсена, який розглядаючи самотність під різними кутами, – як те, що так потрібно всім і кожному, самовільне відчуження, а також як почуття соціального голоду, втрати, соціофобію і навіть генетичну мітку, вдаючись в крайнощі, – все ж робить акцент на тому, що таке явище життєво необхідне, бо воно дає розуміння того, як сильно кожен з нас потребує соціуму та реалізації себе у комунікативних взаємодіях. Такий підхід вбачає створення особливо-міцного зв'язку із суспільством, коли особа відчуває нагальну потребу в ньому. В цьому плані, цікавими були спроби Свендсена «вчислити» самотність, тобто окреслити її межі кількісно, для цього він береться за дослідження, щоб визначити рівень поширення самотності серед статей, людей різної вікової групи, наприклад, вищий показник самотності, зазвичай, у жіночої статі, людей похилого віку і в періоди негативних емоцій, до прикладу, тих осіб, які є іммігрантами [7], але незважаючи на все це самотність, якщо тільки надто довго не занурюватись в неї, постає тією «сліпою зоною», в яку ми хоч і потрапляємо мимовільно, все ж вона допомагає нам зібратись, внутрішньо налаштуватись, щоб продовжувати творити себе і світ навколо себе.

Література

1. Хамітов Н. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. 2-ге вид. Київ : Асоц. Філосо. Мистецтва, 2017. – 371 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. - К. : Абрис (Бібліотека Державного фонду фундаментальних досліджень). Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук. – К., 2002.
3. Йоганн Вольфганг фон Гете. Фауст / пер. з нім К. Бальмонт. К.: Андронум, 2021. – 280 с.
4. Маркес Г. Г. Сто років самотності / пер. з ісп О. Буценко, О. Шендрик. – Харків: Фоліо, 2022. – 412 с.
5. Паскаль Блез. Думки / Пер. з фр. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. 2009. – 704 с
6. Шопенгауер А. До вчення про страждання світу // Афоризми та максими. – К., 1991.
7. Свендсен Л. Філософія самотності / пер. з норв С. Волковецька. – К.: Ніка-центр, 2017. – 208 с.

8. Гагарін О.С. Персей посткласичної філософії (Самотність, страх і смерть у парадоксальній трансценденталістиці Фрідріха Ніцше) // Німецька філософія кінця XIX століття – першої половини XX століття: колектив. моногр. – К., 2002.
9. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра / пер. з нім А. Савченко. – Харків: Фоліо, 2019. – 253 с.